

Monimuotoisuuden turvaaminen talousmetsissä

Lauri Saaristo

Johtaja

Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio

Monimuotoinen metsäluonto - lajit, elinympäristöt ja muuntelu eliökantojen perimässä - on perusta kaikille hyödyille, joita nykyiset ja tulevat sukupolvet metsistä ammentavat. Nämä hyödyt on nimetty "ekosysteempipalveluiksi" kuvaamaan ihmisen ja luonnon välistä suhdetta.

Rahatalouden mittareissa merkittävä puuntuotanto-ekosysteempipalvelu perustuu metsäekosysteemin avainlajeihin - puihin - sekä puiden kasvun mahdollistaviin symbionttisiin sieniin, monimutkaisiin eliölajien välisiin ravintoverkkoihin, viimeisen jääkauden jälkeisen kasvillisuuden ja lahonneiden puunosien tuottamaan ravinnepitoiseen humukseen ja muihin tekijöihin. Metsätaloudessa metsien puuntuotantopalvelua tehostetaan ja ohjailaan uudistamalla, kuivattamalla, viljelemällä, raivaamalla ja harventamalla metsiä. Samalla vaikutetaan luonnon monimuotoisuuteen sekä metsien muiden ekosysteempipalveluiden tuotantoon.

Metsien monipuolinen käyttö edellyttää luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteempipalveluiden vahvistamista. Suomalaisen metsätalouden vahvuus on, että puuntuotannon tarpeet, laaja ekosysteempipalvelutarjonta ja monimuotoisuuden turvaaminen voidaan sovittaa yhteen. Tämä tuo metsätalouteen hyväksyttävyyttä, auttaa toimijoita raaka-aineen hankinnassa tavoitteiltaan vaihtelevilta maanomistajilta sekä edistää lopputuotteiden kiinnostavuutta kansainvälisillä markkinoilla.

Miten talousmetsissä panostetaan monimuotoisuuden vahvistamiseen?

Suomen metsissä elää noin 20 000 eri lajia. Metsätalous perustuu luontaisen kaltaisen ekosysteemin toimintaan, kun alueen luontaisia puulajeja viljellään niiden luontaisilla kasvupaikoilla. Tämän seurauksena suurin osa alkuperäisestä metsälajistosta löytää kotinsa talousmetsissä.

Kuitenkin ensisijaisesti metsissä elävistä lajeista noin 330 on luokiteltu uhanalaisiksi ja noin sadan lajin arvioidaan hävinneen. Lajien uhanalaistumiskehityksen pysäyttämisen tavoite toi metsätalouteen 1990-luvulla joukon keinoja, joita kutsutaan yleisesti *talousmetsien luonnonhoidoksi*.

Yksinkertaisesti kuvattuna monimuotoisuuden turvaamisen metsänkäsittelyssä toteutuu, kun (1) tunnistetaan ja rajataan ulos toimenpiteistä ne alueet, joissa metsänkäsittely tuottaisi monimuotoisuusarvojen merkittävän heikentymisen tai häviämisen sekä (2) toimitaan metsänkäsittelyalueella luonnon monimuotoisuutta lisäävillä ja säilyttävillä tavoilla.

Taloustmetsien *arvokkaiden elinympäristöjen* suojelua (1) on toteutettu laajassa mittakaavasta vuodesta 1997 lähtien, jolloin voimaan astunut metsälaki kuvasi joukon kohteita, joihin liittyy käytönrajoite. Luonnon monimuotoisuudelle tärkeiden kohteiden säilymistä edesauttaa se, että ne ovat usein metsätaloudellisesti melko vähämerkityksellisiä ja esiintyvät maastossa luontaisesti pienialaisina, tyypillisesti noin 0,1-2 hehtaarin laikkuina. Metsänomistajille on tarjolla METSO-ohjelman mukaista ympäristötukea, joka tuo taloudellisen mahdollisuuden suojella näitä kohteita myös laajempina alueina.

Metsänkäsittelyalueilla (2) luonnon monimuotoisuutta edistetään säilyttämällä ja lisäämällä *monimuotoisuudelle tärkeitä rakennepiirteitä*. Niitä ovat esimerkiksi vanhat ja kookkaat puut, järeät lahopuut sekä metsätaloudellisesti vähäarvoiset lehtipuut. Yleisimmät keinot ovat säästöpuuryhmien jättäminen, lahopuiden säilyttäminen sekä muun muassa riistaeläimille tärkeä lehtipuusekoituksen ja tiheikköjen ylläpitäminen.

Säästöpuulla tarkoitetaan elävää puuta, jonka maanomistaja säästää pysyvästi antaen sen kasvaa, kuolla ja lahota metsään. Säästöpuut turvaavat metsän monimuotoisuutta, mutta niillä on myös maisemallista merkitystä.

Lahopuulla tarkoitetaan kuollutta puunrunkoa tai rungon osaa, jolla voi elää lahottajaeliöstöä. Metsänkäsittelyssä suositellaan säästämään lahopuut, erityisesti järeät rungot. Maassa makaavien lahopuurunkojen yli ei ajeta, vaan rungot kierretään tai siirretään kohtiin, joissa ne eivät haittaa koneilla liikkumista.

Taloustmetsissä tehdään myös luonnon monimuotoisuutta vahvistavia ennallistamis- ja luonnonhoitotöitä. Työt keskittyvät sellaisille monimuotoisuuden turvaamisen kannalta potentiaalisille kohteille, joiden luonnontilaa on aiemmin heikennetty. Tyypillisiä ”luonnonparannustöitä” ovat oijen tukkiminen metsäojitetulla suolla, peratun tai oikaistun puron uoman kunnostus, lähteen kunnostus, viljelypuuston poistaminen luontaisesti avoimelta ja paahteiselta harjunrinteeltä, monimuotoisen lehtipuuston kasvuedellytysten palauttaminen lehdossa ja monimuotoisuutta edistävä hakkuualueen kulutus.

Elinympäristöjen ennallistamisen ja luonnonhoidon tavoitteena on palauttaa ekosysteemin toimintaedellytyksiä ja kohteiden kykyä toimia luontaisen lajiston elinpaikkana. Vastaavia töitä tehdään myös luonnonsuojelualueilla, kuten kansallispuistoissa. Taloustmetsissä vahvuutena on kustannustehokas suunnittelu ja toteutus, kun töitä voidaan liittää osaksi tavanomaista metsänkäsittelyä. Monet maanomistajat ovat kiinnostuneita

mahdollisuudesta palauttaa ennalleen aiemmin muutettuja kohteita. METSO-ohjelman kautta näihin töihin on käytössä valtion tukea.

Miten varmistetaan monimuotoisuutta turvaavat toimintatavat?

Lainsäädäntö asettaa metsätalouden luonnonhoidon vähimmäistason, joka edellyttää metsälain erityisen tärkeiden elinympäristöjen ominaispiirteiden säilyttämistä. Suomessa käytettävät metsäsertifiointijärjestelmät pitävät sisällään luonnonhoitoa koskevia, lain minimivaatimustason ylittäviä kriteereitä, joiden toteutumisesta metsäsertifioinnissa mukana olevat metsänomistajat ovat sitoutuneet huolehtimaan. Tällaisia ovat esimerkiksi säästöpuiden jättämistä ja lahopuiden säästämistä koskevat kriteerit.

Metsänhoidon suositukset ovat käytännön työkalu, josta metsänomistajat saavat tietoa lainsäädännön asettamasta luonnonhoidon vähimmäistasosta ja sen yli menevistä keinoista. Suosituksissa tuodaan esiin hyviä toimintatapoja tilanteisiin, joissa metsänomistaja haluaa puuntuotannon rinnalla erityisesti painottaa luonnonarvojen lisäämistä tai esimerkiksi maisemaan, riistaan tai virkistyskäyttöön liittyviä hyötyjä.

Talousmetsien luonnonhoito on ollut kiinteä osa metsätaloutta jo lähestulkoon kaksi vuosikymmentä, joten käytännöt ovat tulleet osaksi normaalin metsänkäsittelyn rutiineja. Luonnonhoidon asiat tulevat esille metsätalouden ammatteihin valmentavissa koulutusohjelmissa ja metsäorganisaatiot käyvät omilla tilaisuuksissaan säännöllisesti läpi luonnonhoitoa koskevia aiheita. Metsäalalla on käytössä oma luonnonhoitokortti, jonka saaminen edellyttää osaamiskokeen läpäisemistä. Puun hankkijat voivat varmistaa laadukkaan työnjäljen luonnonhoidossa vaatimalla metsässä työtä tekevilta urakoitsijoilta luonnonhoitokortin suorittamista.

Luonnonhoidon tavoitetasojen toteutumista seurataan sertifiointeihin liittyvillä auditoinneilla sekä muilla hakkuiden ja hoitotöiden laadunarvioinneilla. Valtion rahoittamana toimintana on seurattu yksityismetsien luonnonhoidon laatua jo vuodesta 1998 lähtien. Vuonna 2013 Suomen metsäkeskuksen toimesta tehdyn arvioinnin tulokset kertoivat esimerkiksi, että hakkuiden läheisyydessä sijainneista arvokkaista elinympäristöistä 94 prosenttia oli säilynyt kokonaan tai lähes ennallaan ja säästöpuita oli jätetty keskimäärin 9,7 kappaletta hehtaarille.

Talousmetsien luonnonhoidon hyödyt metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamiselle

Talousmetsien luonnonhoidon hyötyjä metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamiselle voidaan seurata erilaisilla indikaattoreilla. Ympäristöhallinnon ylläpitämässä luonnontila.fi palvelussa voi seurata esimerkiksi lahopuun määrässä, metsälintukannoissa, riistarikkauksessa sekä uhanalaisten lajien ja luontotyypin määrässä tapahtuvia muutoksia.

Monimuotoisuuden kannalta myönteisestä muutoksesta kertoo esimerkiksi valtakunnan metsien inventoinneissa todettu Etelä-Suomen talousmetsien lahoppuun määrän kasvaminen. Uhanalaisten lajien arvioinnissa tämän on todettu jo vaikuttaneen myönteisesti lahoppuulla eläviin uhanalaisiin hyönteislajeihin.

Indikaattorit osoittavat, että metsätaloudessa tehdään luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi oikean suuntaisia toimenpiteitä. Talousmetsien luonnonhoidon ja muiden monimuotoisuuden turvaamiskeinojen vaikutus Suomen luontoon näkyy viiveellä. Näiden keinojen rinnalla talousmetsien puuntuotantotavoilla on edelleen suuri merkitys metsien eliölajiston ja ekosysteemipalveluiden kokonaiskuvan kehitykselle.